

**МАКТАБ ЁШИДАГИ БОЛАЛАРНИНГ НЕЙРОПСИХОЛОГИК
ФАОЛИЯТ ПАТОЛОГИЯСИ ВА УЛАР БИЛАН ОЛИБ
БОРИЛАДИГАН ТИББИЙ -ПЕДАГОГИК- ПСИХОЛОГИК
ТАДБИРЛАРИ**

М. Р. Пулатхўжаева,

Доценти Низомий номидаги Тошкент Давлат
Педагогика Университети

Аннотация

Мазкур мақолада мактабгача ва мактаб ёшидаги болаларда учрайдиган бош миёна жароҳатлари ва ундаги нейрофизиологик бузилишларнинг ўзига хослиги, асоратлари ва мазкур болалар билан олиб бориладиган тиббий -педагогик - психологик чора тadbирларнинг тизмий олиб бориш масалалари кўриб чиқилади.

Аннотация:

В статье даны рекомендации родителям детей дошкольного возраста с нарушениями деятельности головного мозга с последствиями. Подходы образовательной, воспитательной и коррекционной работе, проводимой в семье. Освещены эффективные способы организации взаимодействия семьи и учреждений.

Abstract:

This article discusses the condition of conducting, complications of school-age children and neurographiilological disturbances and the range of examination of medical and technical measures taken to these children.

Таянч тушунчалар. Нейрофизиология, апатик, адинамик, гипердинамика, гиперпатик, аффект, вегетатив симптомлар, марказий нерв системаси.

Ключевые слова: Нейрофизиология, апатия, адинамия, гипердинамика, гиперпатия, аффект, вегетативные симптомы

International Conference on Modern Science and Scientific Studies

Hosted online from Madrid, Spain

Website: econfseries.com

20th May 2025

Basic concepts Neyropsihology, apatiya, adinamia, hypersidine, affective, vegetative symptoms, central nervous systems.

Маънавий ва жисмоний баркамол фарзанд оила мустаҳкамлиги ва бардавомлиги, жамият мустаҳкамлиги ва маънавий етуклигининг гаровидир. Аммо, кўп касал бўладиган бола ҳар қандай онани жуда оғир аҳволга солиб қўйиши ҳақида ўйлаб кўрганмисиз? Шифокор қабулига тинимсиз қатнашлар, яхши шифокор излаш, таҳлиллар, дори-дармонлар, касаллик таътилига чиқишлар ва ҳафталар давомида тўрт девор ичида қамалиб қолиш азоблари. Боланинг бундай тез-тез касал бўлишига сабаб нима? Болалик даврида бош миянинг жароҳатланиши (ҳох травма, ҳох қон-томир касллиги кўринишида) бола ривожининг турли даврларида содир бўлиши мумкин. Қадимдан бошлаб болалар бош мия тизимининг барча жароҳатлари уч даврий гуруҳга бўлинган, буларга: хомиладорлик давридаги, туғруқ пайтидаги ва туғруқдан кейинги жароҳатлар:

- хомиладорлик давридаги жароҳатлар хомиланинг нерв тизими ривожланишининг орқада қолишига сабаб бўлиб, бу хомиланинг ривожига салбий таъсир ўтказди, айниқса, марказий нерв системасининг зарарланиши бош мия ривожланишининг орқада қолиши билан асоратланади. Баъзи патологик яъни зарарланган аъзолар симптомлари кейинчалик, бола ҳаётининг биринчи йилларида кўзга ташланиши бу эса ҳаракат, нутқ ва руҳий функцияларнинг бузилишида намоён бўлиши мумкин.

Туғруқнинг номеърий кечиши билан боғлиқ. Туғруқнинг барча турларида энг кўп кузатиладиган асоратлардан бири мия моддасига қон қуйилиши ҳисобланади яъни узоқ давом этувчи туғруқларда бошнинг эзилиши яъни деформацияси натижасида томирлар узилиши пайдо бўлади.

Марказий нерв системасининг травматик жароҳати натижасида асосий нерв жараёнлари мувозанатини бузувчи мураккаб патофизиологик механизмлар пайдо бўлади. Мияда қон айланишининг бузилиши, орқа мия суюқлиги циркуляциясининг издан чиқиши, мия шиши ва бошқа турдаги зарарли механизмлар пайдо бўлишига сабаб бўлади.

International Conference on Modern Science and Scientific Studies

Hosted online from Madrid, Spain

Website: econfseries.com

20th May 2025

. Касаллик ўткир даврдан кейин бузилган функцияларни тикланиши билан характерланадиган соғайиш даври бошланади. Болалар марказий нерв тизимининг тикланиш жараёни юқори эканлиги сабабли, болалик даврида бош мия жароҳатлари ҳар доим ҳам оғир асоратларга олиб келмайди. Бироқ, бир қатор ҳолларда жароҳат оқибатидаги бир неча йиллар мобайнида кузатиловчи патологик симптомлар қайд қилинади. Қайталаниб турувчи бош оғриқлари, бой айланиши, вегетатив-қон томир симптомлари, тез толиқувчанлик, характернинг ўзгариши, хотиранинг бузилиши, баъзан интеллектнинг пасайиши кўп кузатиладиган белгилаш қаторига киради. Жароҳатнинг жойлашув ўрнига кўра пайдо бўлувчи белгилар парез, фалаж, афазия, карлик кабиларда намоён бўлади. Болалик давридаги жароҳат асоратлари айниқса, ташқи шарт- шароитларни ўзгаришида (масалан, мактабгача таълим муассасаси, умумий ўрта таълим муассасасига чиқишда) намоён бўлади. Одатда, бу ҳолларда тарбиячилар болада кўзгалувчанлик, жаҳлдорлик, аффектларга мойиллик, қайфиятни тез ўзгариб туриши, бош оғриқлари, баъзида интеллектнинг пасайиши ва нутқ ривожланишининг орқада қолиши каби бир қатор ўзиги хос хусусиятларни кузатадилар. Баъзи ҳолларда мазкур белгилар болани махсус (ёрдамчи) муассасага ўтказишига сабаб бўлади.

Жароҳатланган бола нейропсихологик фаолиятини мустаҳкамлашда тўғри ташкил қилинган кун тартиби катта аҳамиятга эга. Ўқув юкламаси шифокор ва ўқитувчи томонидан назорат қилинади. Баъзи ҳолларда машғулотлар яқка тартибда ўтказилиши зарур. Бола ўқитувчи ва дўстларининг ёрдами билан таъминланиши зарур. Ўқитувчи бола билан унда ўзига ишончни, фаолликни, яхши қайфиятни мустаҳкамлашга қаратилган суҳбатларни доимий тарзда олиб бориш даркор. Енгил спорт, тоза ҳавода ўтказиладиган ўйинлар, турли қўл меҳнати тўғрақларидаги толиқтирмайдиган машғулотлар фойдалидир.

Бош-мия жароҳатларини бошдан кечирган кўпчилик бола ва ўсмирлар маълум ёрдам билан оммавий мактабда таълим олишлари мумкин. Оғир даражадаги жароҳатларда эса кейинги таълим олиш муаммоси махсус мактаб билан боғлиқ бўлиши мумкин. Бундай болаларда жароҳатнинг алоҳида асоратлари сифатида тизимий бош оғриғи хуружлари

International Conference on Modern Science and Scientific Studies

Hosted online from Madrid, Spain

Website: econfseries.com

20th May 2025

кузатилиб, бу оғриқлар кўпинча бош ички босимининг ошиши билан боғлиқ бўлади, мазкур ҳолларда болани зудлик билан мутахассис-шифокорга юбориш зарур. Бу болаларда бош оғриғидан кўп шикоят қилиш кўп учрайдигин ҳолдир. Жароҳат асоратлари қолдиқ ҳолатлар сифатида кўпинча хотиранинг кескин заифлашувида намоён бўлиб, бу ҳолат албатта, боланинг ўқишдаги ўзлаштириш даражасига салбий таъсир кўрсатади. Бундай болалар ривожланиш динамикасини кузатиш давомида мазкур хотира бузилишлари вақтинчалик характерга эга бўлиши ва ўқитувчининг доимий иши давомида тузатилиши мумкин. Яна бир патологик симптом ёзув (дисграфия) ва ўқиш (дислексия)нинг бузилишида акс этади. Кўпинча фонематик анализнинг пасайиши окибатидаги акустик дисграфия шакллари кузатилади. Бу болаларнинг ёзган диктанти хатоларнинг кўплиги билан ажралиб туради. Ҳарфларни алмаштириш, бошқалари билан адаштириш эса ўқишни қийинлаштиради. Баъзи ҳолларда яхши натижага эришиш бир неча ой ва ҳатто, бир қанча йилларгача чўзилиб кетади

Тавсия ўрнида- Ота-онанинг муқаддас бурчи ва вазифаси нафақат фарзандни дунёга келтириш, балки уларни юксак маънавиятли маърифатли ва баркамол қилиб тарбиялаш, жамиятда ўрнини мустақил равишда топишга шарт – шароит яратиб беришдан иборат. Соғлом фарзанд тарбиясида оиладаги маънавий муҳитнинг тўғри йўлга қўйилиши, ота-онанинг ибрати ва масъулияти ҳар қачонгидан муҳимдир. Ушбу масалада матонатли, фидоий, сабр-тоқатли, баъзан қаттиққўл тежамкор отанинг ҳам, меҳридарё, бағрикенг, юмшоқ кўнгил онанинг ҳам ўз ўрни бор.

Фарзанд тарбиясида ота-оналарнинг қанчалик педагогик-психологик билимларга эга бўлишининг ўрни бекиёсдир. Ҳар бир ота-она фарзандининг шаклланиши ва рухиятидаги ўзгаришларига жуда қизиқади, аммо ўзларидан “боламга бугун қанча вақт ажратдим?” деб сўраганларида, қониқтирадиган жавобни кам оладилар. Қилинган тажрибаларда, асосан 6 ёшгача бўлган давр ичида болаларнинг шаклланиши ота-оналарнинг уларга қанча вақт ажратишлари билан боғлиқлиги кузатилмоқда. Вақт ажратиш - болаларнинг марказий нерв системаси ривожланишига яхши таъсир қилиши эътироф этилмоқда. Ота-она кундалик ишларини бир томонга суриб,

International Conference on Modern Science and Scientific Studies

Hosted online from Madrid, Spain

Website: econfseries.com

20th May 2025

болаларига, албатта вақт ажратиши зарур. Болангиз билан ўтказган вақтингиз унинг ишончини оширади. Чунки унга вақт ажратишингиз, болага кўрсатилаётган эътиборни билдиради.

Агар фарзандингиз сизга қанчалик яқин бўлса, ёмонликлардан шунчалик йироқлашади. Ҳаёти давомида сиз ва умуман оиласи билан мустахкам боғланган бўлса, муаммолар камаяди

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати.

- 1.Анохин П.К.Системные механизмы высший нервной деятельности; Избранные труды – М.,1979.П
- 2.Бадалян Л. О., Журба Л. Т., Всеволожская Н.М. Руководство по неврологии раннего возраста. — Киев
- 3.ЛурияА.Р. Основы нейропсихологии. — М., 1973.
- 4.Крыжановский Г.Н. Общая патофизиология нервной системы. — М., 1997.